

LARS F TOBISSON:

Moderat grundsyn

En kommitté inom Moderata Samlingspartiet har nyligen presenterat ett förslag till idépolitiskt program, som efter remissbehandling skall läggas fram för partistämman i höst. Texten anknyter till partiets tidigare grundsatser men utgör i många avseenden något helt nytt, skriver partisekreterare Lars F Tobisson, vilken fungerat som huvudsekreterare i kommittén. Frågan om förslaget är konservativt eller liberalt besvaras med att det är moderat.

"Moderata Samlingspartiet vill forma samhället så att den enskilde medborgaren kan åt sig bygga en tillvaro präglad av frihet, oberoende och trygghet. Det sker genom en politik, som vidgar människornas valfrihet och som främjar samverkan, rättvisa och ansvar. Moderata Samlingspartiets viktigaste uppgift är att värna och vidareutveckla vårt öppna och fria samhälle."

Så inleds det förslag till idépolitiskt program för Moderata Samlingspartiet som blev färdigt i slutet av 1977 och nu diskuteras ute i partiorganisationen. Ingressen – eller "preambeln" – är ett försök att i ett nötskal sammantränga kärnan i den moderata ideologin.

Bakom arbetet på att formulera moderata grundsatser ligger ett beslut vid partistämman 1975 i Norrköping. Det gick i sin tur tillbaka på flera motioner, som krävde att partiets arbete i ökad utsträckning skulle inriktas på idépolitiska frågeställningar. Partistyrelsen förordade i sitt yttrande över motionerna en övergång till ett system med skilda idé- och handlingsprogram. Det principiella avsnitt som nu inleder partiprogrammet skulle då omarbetas till ett grundläggande dokument för partiets samhällsanalys och för dess långsiktiga strävanden. Till ett sådant idéprogram skulle sedan fogas ett handlingsprogram, som i allt väsentligt borde vara utformat som de sakpolitiska avsnitten i nuvarande partiprogram och som kunde fortlöpande ses över.

För att fullgöra detta uppdrag tillsatte partistyrelsen i december 1975 en idépolitisk programkommitté, under ledning av partiordföranden Gösta Bohman. Själv har jag fungerat som huvudsekreterare och Carl

Bildt som sekreterare. Övriga ledamöter är Anders Arfwedson, Astrid Kristensson, Inger Lindquist, Stig Strömholm, Mats Svegfors och Per Unckel.

Direktiven

I direktiven ägnades stort utrymme åt utvecklingen inom det socialdemokratiska partiet. Där påtalades dess medvetna satsning på den offentliga sektorn, på planhushållning och på utbyggnad av den egna maktapparaten. "Gradvis kommer ett samhälle uppbyggt av och kring starka socialdemokratiskt styrda kollektiv, större delen av dem utanför demokratisk kontroll, att växa fram. Det blir ett samhälle där koncentration och centralisering kommer att drivas så långt att de enskilda individerna lätt uppfattar sig som meningslösa kuggar i ett stort maskineri, som de kan varken överblicka eller motverka."

Programkommitténs uppgift angavs vara att formulera ett klart ideologiskt alternativ till den kollektivistiska framtidspolitik som skisserades i socialdemokraternas nya partiprogram, ett alternativ där individens frihetslängtan, ansvarstagande och trygghet för sig och de sina sattes i centrum.

Det kan tyckas, att utgångspunkterna för programarbetet i alltför hög grad präglades av att socialdemokraterna innehaft regeringsmakten i över fyrtio år. Den borgerliga valsegern 1976 har på intet sätt gjort uppgiften mindre angelägen. Det finns en påtaglig risk att det dagliga arbetet med att regera landet fördunklar de långsiktiga målen för våra strävanden. Vi får inte stelna i vårt tänkande, vi måste driva vidare utvecklingen av

idéer och synsätt som kan vara aktuella i ett ständigt föränderligt samhälle. Från den synpunkten kan det idépolitiska programarbetet sägas ha varit viktigare för oss i regeringsställning än vad det skulle ha varit om vi fortsatt som oppositionsparti.

Enligt direktiven skulle programkommittén söka stimulera en bred idépolitisk debatt inom partiet. Vi började med att medverka vid tillkomsten av Carl Bildts debattbok "Framtid i frihet", som publicerades strax efter valet hösten 1976. Samtidigt inleddes i Medborgarskolans regi en studieverksamhet i partiföreningarna kring studiecirkeln "Det öppna samhället". Sedan denna grund hade lagts, genomfördes under våren 1977 inom partiorganisationen ett sk samråd. Därifrån redovisades synpunkter i svar från över 300 föreningar, vilka utgjort ett viktigt underlag för programarbetet.

De tidigare idéprogrammen

En annan given utgångspunkt var en genomgång av partiets tidigare idépolitiska principprogram. Sådana har antagits i samband med bildandet av Allmänna Valmansförbundet 1904 samt därefter av partistämor 1920, 1934, 1956 och 1969. Den senaste gången hade det formen av en inledning till ett större program, medan föregångarna var fristående programförklaringar.

Allmänna Valmansförbundets program 1904 var kortfattat. Det bar tydliga spår av den situation i vilken organisationen tillkom. Första hälften bestod av en argumentation för nödvändigheten av att bilda en sammanslutning överhuvudtaget. Den andra

hälften angav organisationens mål, vilka genomgående hade en negativ och defensiv utformning. Förbundets huvuduppgift sades bli att motsätta sig tidens socialistiska och radikala strävan. Den punkt som uttrycktes mest positivt och offensivt handlade om det direkta skatteväsendets behöriga ordnande till trygghet och rättvisa för den enskilde.

Detta första principprogram innehöll ingen klar bekännelse till konservatismen som idé. Den kom i 1920 års program: "Den svenska högern känner sitt ansvar för det Sverige, som vi ärvt av fädren och som vi en gång skall lämna i arv till kommande släktled. Den anser all utveckling böra bygga på det beståendes grund. Den är i denna mening samhällsbevarande." Men samtidigt betonades att partiet var reformvänligt. Högern sade sig erkänna att det svenska samhället hade mycket att lära, mycket att förbättra.

Nya inslag

1934 års program fick sin speciella prägel av den ekonomiska kris, som landet då var på väg att arbeta sig ur, men var i övrigt mest en omformulering av vad som antagits 1920. Drygt 20 år och ett världskrig senare bedömdes det angeläget med större förändringar. Man stod förstas fast vid att Högerpartiet var ett på konservatismens idé grundat framstegsparti, man betonade de kristna värdena och den nationella samhörigheten. Äganderätt, arbete samt hem och familj var fortfarande hörnstenar i samhällsbyggnaden. Men nya inslag hade tillkommit. Vikten av nordiskt, europeiskt och internationellt

samarbete framhölls. För första gången förelåg tydligen ett behov av att uttrycka stöd för den historiskt givna monarkin. En annan nyhet var uttalandet att den kommunala självstyrelsen måste bevaras och stärkas, centraldirigering och statligt förmynderskap motarbetas.

Den idépolitiska inledningen till 1969 års partiprogram var kortare än sina föregångare. Den kan beskrivas som ett koncentrat av vad som slagits fast redan 1956 men med vissa tidsbetonade tillägg. För första gången dyker u-landsproblemen och miljöfrågorna upp i partiets principprogram.

Det har sitt intresse att på detta sätt blicka tillbaka på partiets idémässiga utveckling sådana den kan avläsas i de formella programförklaringarna. Början var ganska intressebetonad. Under mellankrigstiden precisades den konservativa åskådningen. Efter andra världskriget har principprogrammet vidgats till att beröra nya samhällsområden samtidigt som de liberala inslagen, vilka alltid funnits, fått ett allt större utrymme.

Programförslaget

Även om det nu framlagda programförslaget företer många anknytningar bakåt, är det ändå i många avseenden något helt nytt. Till att börja med är det betydligt längre – 17 stencilsidor. Ansatsen är också bredare. Mot bakgrund av den aktuella samhällsutvecklingen identifieras vissa problem för framtiden. Med utgångspunkt i grundläggande moderata värderingar anges hur kursen bör läggas ut. Medlen för att nå partiets

mål blir det sedan handlingsprogrammets sak att beskriva.

Programförslaget konstaterar inledningsvis, att den snabba samhällsomdaningen under de senaste hundra åren inneburit stora framsteg i materiellt avseende. Det har också skett en andlig och politisk frigörelse. Dock praktiseras demokratin som statsform och den personliga friheten som högsta värde bara i ett litet antal av världens länder.

I vårt land är den demokratiska samhällsformen i stort sett oomtvistad. Men vi kan skönja vissa aktuella utvecklingslinjer, som skapar nya problem. Textförslaget pekar på koncentrationen till allt större enheter, på det tilltagande motståndet mot förändringar, på den offentliga sektorns snabba tillväxt och därav följande svårstyrdhet samt på tendensen till sammanvävning mellan de stora organisationerna och den offentliga makten. Allt detta framstår som ett hot mot samhällets mångfald och öppenhet samt mot den enskildes möjligheter att göra sina intressen och sin vilja gällande.

Programförfattarnas uppfattning och grundvärderingarna i den moderata ideologin kan bäst beskrivas genom att räkna upp ett antal underrubriker: frihet och samverkan, demokrati för att värna friheten, det öppna samhället, rätt och rättvisa, gemenskap samt ägande och ekonomisk frihet.

Ett särskilt avsnitt – så kort som ämnet förtjänar – ägnas det socialistiska alternativet. Vi konstaterar, att det överallt där saken prövats visat sig svårt att förena socialism med demokrati. Vad som kallas den demokratiska socialismen är ett erkännande av kommunismens misslyckande och ett försök

att förena socialismens ekonomiska principer med ett fritt samhälle. Men denna lära hamnar ofrånkomligen i en självmotsägelse. Antingen är den demokratisk, och då kan den aldrig förverkliga socialismens tankar om ett totalkollektiverat samhälle. Eller också är den socialistisk, och då är den ett hot mot vårt fria och öppna samhälle.

Vi övergår sedan till att ange vissa riktlinjer för hur framtidens problem skall mötas. Utgångspunkten måste enligt vår mening vara en social marknadsekonomi. Inom denna skall tendenser till maktkoncentration och byråkratisering bekämpas. Detsamma gäller för den offentliga sektorn, där också medborgarnas kontrollmöjligheter behöver förstärkas. Vi förordar åtgärder för att slå vakt om rättssamhället och människornas trygghet. Värdet av att hushålla med knappa resurser betonas, och det främjas genom ett spritt personligt ägande och genom ökat medinflytande för de anställda i arbetslivet.

I slutavsnittet vidgar vi åter blicken och låter den svepa utanför landets gränser. Det genomgående temat är där det trängande behovet av internationell samverkan på det nordiska, det europeiska men också på det globala planet.

Konservativt eller liberalt?

Hur skall man då besvara den oundvikliga frågan huruvida detta är konservatism eller till äventyrs liberalism? Det enda rimliga svaret måste bli att det är ingendera men att där finns starka inslag av bådadera. Det konservativa kommer främst fram i betonet av kontinuiteten i samhällsförändringen, i kra-

vet att värna de kulturvärden vi ärvt och att bevara den naturmiljö vi inte har rätten att beröva våra efterkommande. Liberala drag är den höga värderingen av frihet och inriktningen på att begränsa det offentligas makt. Men detta är inget nytt. Redan 1920 års program talade om "färre lagar men goda", "statsverksamhetens begränsning och förvaltningens förenkling" samt "ett fritt näringsliv, fritt från förkvävande statstvång".

Kortfattat kan kanske programförslaget beskrivas som en syntes mellan å ena sidan konservativa principer och metoder för det politiska arbetet, å andra sidan liberala värderingar på främst det ekonomiska området. Äldre tankegods har smälts samman

med nyare idéströmningar i något som gör anspråk på att vara just vad rubriken anger: en moderat grundsyn. Att denna är i högsta grad framåtriktad framgår av den avslutande appellen:

"Vi väljer själva vår framtid. Och idag står alternativen för framtiden klarare mot varandra än på länge. Det är valet mellan å den ena sidan det kollektivistiska förmyndarsamhället, med dess centralisering och genomreglering av samhällslivet, å den andra sidan det öppna samhället med dess fria ekonomi och fria medborgare.

Moderata Samlingspartiet vill använda den offentliga makten till att värna och vidga friheten för alla och en var i vårt svenska samhälle. Vi vill forma en politik för en framtid i frihet."